

ראיון עם יהודה רותם
1 באוגוסט 1994
פרוייקט תיעוד תולדות חיל-הים
מראינת : דניאלה רן

יהודה רותם : אני הגעתי לפעילות ימית דרך הקיבוץ. הגעתי בגיל 18 לקיבוץ שדות ים. לאחר מספר חודשים של עבודה בנמל, האסיפה הכללית של הקיבוץ החליטה שאני צריך להיות ימאי, כי בשדות ים היו ספינות דיג. למרות שדוקא היה לי רקע של רצון להיות חקלאי.

ש. באיזה שנה זה היה?

ת. בשנת 1938.

ש. הגעת עם קבוצת נוער?

ת. כן, קבוצה של "המחנות העולים". שדות ים היה קיבוץ שהגדיר עצמו להליכה לים. זה היה כשהתחילה התנועה ל"כיבוש הים", של היישוב המאורגן, ואז קמו מספר קיבוצים שעבדו בכיבוש העבודה בנמלים, גם בנמל תל-אביב. היה מספר גדול של קיבוצים באזור נמל חיפה, במפרץ ושדות ים היתה ביניהם. שדות ים היתה קיבוץ של הנוער העובד ומחנות העולים החליטה על השלמת הקיבוץ על ידי קבוצה של "המחנות העולים" ואז הפך להיות מפעל משותף.

קיבלתי את "המרות" והלכתי לעבוד לדיג. עליתי על ספינה בשם "פלד". ב-1939 גייסו קבוצה מאתנו לקורסים ימיים של ההגנה. זה היה מה שקראו אז חיל הים - חיי"ם, כמו שהיה חיי"ש זה היה חיי"ם בהגנה. היו 3 קורסים בתערוכה על יד הירקון, בתל-אביב. אלה היו קורסים של מפקדי סירות - למטרות הכשרת כוח לביצוע העליה הבלתי ליגלית - ההעפלה.

ש. מי הדריך אותך?

ת. היו אחדים שהדרכו. ממי שנשאר בחיי"ם אלה שמואל טנקוס ודב מגן (ברצ'יק). יתר המדריכים נספו בין כ"ג יורדי הסירה או נפטרו. מתוך הקבוצה הזו יצאו גם החבר'ה שהפליגו ב"ארי הים" ונספו (יחידת הכ"ג). הייתי בקורס השני. אחרי שסיימתי את הקורס כמדריך הוטל עלי להקים מחלקה בשדות ים. היו מחלקות בקיבוצים לאורך החוף שעמדו לרשות ההעפלה, כשהיו הורדות מעפילים היו מגייסים אותנו. בשדות ים היתה מחלקה, קודם במפרץ חיפה ואחר כך ב-1940 לאחר שעלינו לקיסריה הקמנו מחלקה בקיסריה, שהיתה לה סירה בשם "חניתה". מפקד היחידה הארצית בפועל היה כתריאל יפה, שהיה מפקד הכ"ג ואיש ההגנה בשם אהרון לשם (לישבסקי). הוא היה מופקד מטעם ההגנה, לא כאיש מקצוע אלא כאיש ארגון, על הקמת חיל הים הזה. אני עבדתי בדיג בשנים האלה, לפני ואחרי הקורס. בשנת 1940 נבחרתי בקיבוץ להיות "מזכיר חוץ", זה היה האיש שייצג את הקיבוץ כלפי המוסדות וגזבר האחראי לכספים. זו היתה שנת העליה להתניישובות בקיסריה, במאי 1940. באותו זמן או חודשים אחדים לפני זה התחילו לגייס את יחידת הקומנדו בחסות הבריטים. היחידה שממנה יצאו אחר כך הכ"ג. זו היתה קבוצה של בחורים שגויסו מההגנה, חלקם בוגרי קורסים ימיים וחלקם אנשי הגנה עם הכשרה יבשתית צבאית. אני כבר הייתי

למעשה מגויס ליחידה הזו. קראו לי, נרשמתי, עברנו כבר גיבוש ראשוני ואז בדיוק בחרו בי להיות מזכיר הקיבוץ.

ש. בן כמה היית?

ת. הייתי בן 20. הקיבוץ היה צעיר וגם המזכיר היה צעיר. הבוגרים ביותר בקיבוץ היו בני 22. התנגדתי בכל כוחי, מפני שקסם לי מאוד להיות שותף בפעילות הזו. היתה זאת התחלת המלחמה בנאצים - קומנדו, בחסות הבריטים, עם נשק ועם אמצעים שאיפשרו להילחם בנאצים. זה לא היה דבר רגיל אז. אבל היה דיון במפקדת ההגנה והיו שני בוררים בין הקיבוץ מצד אחד לבני היחידה מצד שני. ההחלטה היתה שבגלל ההתיישבות החשובה והפרובלמטית בקיסריה אני צריך להיות המזכיר. בשברון לב עזבתי את היחידה שהתחילה רק להתארגן. אולי בזכות זה אני עוד בין החיים היום. זה היה הקשר הראשון שלי לפעילות ימית בטחונות.

הקורסים, המחלקה בשדות ים, מה שקראו חיל הים הראשון, טרום הפלי"ם, אחר כך היחידה של הקומנדו שממנה יצאו הכ"ג. הייתי מזכיר במשך שלוש שנים. בינתיים רוב החברה אבדו באסון הכ"ג. כל הקבוצה הזו, או רובה, התפרקה. נותרו מעטים מפוזרים, אבל זה ריסק כמעט את כל התשתית הימית שהיתה אז להגנה. הושמו יותר מדי ביצים בסל אחד. אחרי שלוש שנים בגזברות חזרתי לעבודה בים בדייג. הייתי מרכז הדייג בשדות ים, אחר כך הייתי מזכיר איגוד הדייגים תקופה מסוימת, עוד פעם חזרתי לספינה ועבדתי על מספר ספינות של הקיבוץ. הספינה "פלד" גויסה בינתיים לצבא הבריטי בלי אנשיה. קודם רצו לגייס אותנו עם הספינה, אחר כך החליטו הבריטים שהם לוקחים את הספינה בלי הארץ-ישראלים והספינה אבדה בטוברוק בהפצצה. אחר כך עבדתי על ספינה בשם "עליזה". אחר כך בספינה שניה שהפעילה שדות ים, בשם "נאמן", בבעלות חברת "נחשון".

ש. באיזה שנה היתה הספינה "נאמן"?

ת. "נאמן" נבנתה ב-1945-46.

ש. אחרי המלחמה.

ת. נבנתה בתקופת המלחמה אך הושלמה רק אחרי המלחמה. בזמן המלחמה הספינה היחידה שהיתה לשדות ים היתה "עליזה", מפני שאז היתה בעיה להשיג כלי שייט ו"עליזה" היתה ספינה שעבדה במחקר בבעלות איש בשם ד"ר סקלובר. קודם בנינו ספינה במספנה של "פלוגת הים" (קיבוץ שאחר כך הפך להיות "אפק"). היא טבעה ואז קנינו במקומה את "עליזה". לאחר סיום תפקידי כמזכיר עליתי על "עליזה", אחר כך נחכרה "נאמן" כספינה שניה ועברתי לעבוד עליה בדייג. אחר כך עברתי לעסוק בספנות, אבל בצד הניהולי-ארגוני והמסחרי. במשך עשרות שנים הייתי מרכז הדייג בקיבוץ.

הייתי גם מהפעילים ביותר בין ציבור הדייגים. הדייג ביישובי הדייגים זה היה כמעט זרם התיישבותי, למרות שהוא איחד קיבוצים ומושבים מזרמים שונים, לרוב מהקיבוץ המאוחד, אבל היו גם יישובים מחבר הקבוצות, גורדוניה מעפילים הקרוי עכשיו נווה ים, היו יישובים על שפת הכנרת ובחולה שעבדו בדייג וזו היתה מעין "תנועה" ליישוב החופים, הקמת יישובי דייגים. אני הייתי פעיל מרכזי בנושא זה כמזכיר איגוד הדייגים בשנת 1945-46. אני הייתי למעשה רתוק לנושא הדייג. זה היה הדבר שראיתי בו ייעוד בשליחות

קיבוץ שדות ים והתנועה, ואחרי תפקיד מזכיר איגוד הדייגים חזרתי לדייג בקיבוץ והייתי בספינות "עליזה" ו"נאמן" וזה כבר נכנס לשנת 1946-47, שאז כבר הוקם הפלי"ם. לפלי"ם לא היו כלי שיט עוברי-ים, חוץ מסירות קטנות, וספינות הדייג שימשו בתקופה זו ככלים בה' הידיעה של הפעילות הבטחונית הימית. כשהיתה מתבצעת פעולה היו באים לאחד הקיבוצים, יוחאי בן-נון המנוח או אברהם זכאי ז"ל או מישהו ממפקדי הפלי"ם, היו באים והיו מגייסים את הספינות שלנו והיינו מוציאים אותן לפעולות.

ש. מה המהירות של ספינת דייג כזו?

ת. ספינה כזו כמו "נאמן" היתה 7 וחצי קשר, 8 קשר. היא היתה 40 טון, "עליזה" היתה קצת גדולה יותר, כ-50 טון. אלה היו הכלים הראשונים ששימשו למבצעים הימיים, לחבלה הימית, לפעולות הורדת המעפילים ואם צריך היה לפגוש ספינה בלב ים, להבריח מלחים או אנשי פלי"ם - השתמשו בספינות הדייג. כמו כן, שימשו ספינות הדייג קשר למחנות הגירוש בקפריסין, הוציאו משם מלווים של הפלי"ם והעבירו לשם אנשים.

ש. מה זאת אומרת להבריח מלחים?

ת. לדוגמא, אחת הפעילויות שלנו בקורס הימי בירקון (זה לא היה בספינות דייג אלא בסירות). האוניה "טייגר היל" שנחתה בחוף תל-אביב ב-1939. כל המעפילים הורדו מבלי להיתפש ובתוכם גם המלחים - אנשי צוות האניה וצריך היה להחזיר אותם ליוון, לארץ מוצאם. הברחנו אותם בסירת מנוע שהיתה ברשות הימיה, צרפנו אותם לסירות המתאמנות בקורס וליווינו אותם מחוף לירקון לעומק הים ומשם הם הפליגו בעצמם בסירת המנוע. הבריטים ידעו שאנחנו מתאמנים כ"ספורטאים", הם לא חשדו שיש בינינו מלחים המוברחים מהארץ.

ש. אם הם נסעו עם הסירה ליוון, איך היא חזרה אליכם?

ת. היא לא חזרה.

ש. אז זה היה המחיר.

ת. שם הסירה היה "טרומפלדור". זו היתה סירה של "הפועל". הפועל היה הגרעין של הפעילות הטרומימית פלי"ם.

כשהיה צריך להבריח אמצעי לחימה ולוחמים לנמל חיפה, כאשר פוצצו הסירות שעסקו ברדיפת המעפילים היו משתמשים בספינות הדייג. היינו מעלים את האנשים והציוד בקיסריה או בנווה ים ושטים לחיפה. עסקנו בפעילות "תמימה". כדייגים היינו נכנסים ויוצאים באופן חופשי בנמל וזה שימש את הפעילויות של הפלי"ם. כשהיה צריך לפגוש כלי שיט בים השתמשו בספינות הדייג, בספינה של שדות ים "משמר הים" היתה יוצאת עם דלק ומזון לפגוש אוניות מעפילים בלב ים.

בתקופת מחנות המגורשים בקפריסין ספינות הדייג היו שטות לקפריסין ואוספות מול החופים של קפריסין מלווים שנאסרו על ידי הבריטים. המלווים היו מתערבבים עם המעפילים כשהיו עוצרים את הספינות וגרשו אותם יחד. היינו מחלצים אנשים משם. אם אינני טועה היינו מעבירים גם אנשים לקפריסין וכיוצא באלה מפעולות החבלה וההעפלה.

ש. כמה אנשים יכלו להיות על ספינה כזו?

ת. על ספינה כזו יכלו לשוט בקלות 50-100 איש. אבל היינו מחלצים רק את המלווים. בשנת 1947 עבדתי על הספינה "נאמן" וכאשר התחילו מאורעות נובמבר עוד היתה קיימת מסגרת הפלי"ם אם כי חיל הים היה כבר בהתהוות. המלחמה התחילה למעשה בנובמבר 1947 ואז עוד לא קיים היה שירות ימי ולא היו כלי שיט. בתקופה זו עמדו ספינות הדייג לרשות הפעולות הצבאיות. זה בא לידי ביטוי בהובלת לוחמים בתקופת המצור על עכו, בפריצת המצור על הגליל המערבי המנותק וצריך היה להעביר גייסות וציוד לנהריה, מזון, לפנות ילדים ונשים משם. כל הדברים האלה נעשו בעיקר על ידי ספינות הדייג. גם אוניית המעפילים "חנה סנש" ששוקמה ככלי שייט השתתפה בפעולות אלה, אבל רוב העבודה נעשתה על ידי ספינות הדייג.

ש. מה סדר הגודל של ספינת "חנה סנש"?

ת. גם היא לא היתה ספינה גדולה אבל יותר גדולה מספינת דייג.

משקלה היה להערכתי כ-300 טון. העברנו ציוד צבאי לנהריה, הובלנו דלק, חומר נפץ ומחלקות לוחמים מחטיבת כרמלי. אני זוכר ששטנו בספינה והיה חומר נפץ וכל הירכתיים היו מלאים עם פחי בנזין ואחד מחיילי כרמלי הדליק סיגריה. עקרתי לו אותה מהיד כי זה עלול היה להפוך את כולנו ללפיד. אחת מספינות הדייג השתתפה בכיבוש חוף הכרמל בקרבת "הבונים". היה שם כפר ערבי בשם סרפנד, כיום משוב "צרופה".

כאשר נכבשו כפרי חוף הכרמל ספינת הדייג "כריש" השתתפה במצור מהים ונתנה חיפוי אש. בפעולה נהרג בחור אחד מהחבר'ה. הוא החליק על הסיפון ונפלט כדור מתת המקלע שלו שפגע בו. בכל הפעילויות הראשונות של חיל הים, בתקופת הדמדומים בין הפלי"ם ובין השירות הימי, כשעוד לא עמדו כלי שיט מלחמתיים, עד שהתקינו את אוניות המעפילים והפכו אותן לאוניות מלחמה, ועד שהתחיל להגיע רכש מאירופה ומאמריקה, היו אלה ספינות הדייג אשר מילאו את החסר ושימשו כלים ימיים ראשונים שעמדו לרשות חיל הים בהתהוותו ולרשות הפלי"ם לפני היות השירות הימי. כולנו היינו משולבים בפעילות הזו. עבדנו בדייג אבל כשהיה בא לנמל מישהו ממפקדי הפלי"ם, או מאוחר יותר איש חיל הים והיה אומר: "יש פעולה" - היינו עוזבים הכל מכניסים את הרשתות לבטן הספינה ומפליגים למבצע. דוגמא נוספת צריך היה להוביל מתל-אביב ציוד רפואי לבית החולים בנהריה, כי השיירה ליחיעם נטבחה היו עשרות פצועים בנהריה וצריך היה להביא ציוד שכלל חדר ניתוח, עזבונו את הדייג, העמסנו את הציוד בנמל תל-אביב והבאנו אותו לנהריה, ולא היו כלים אחרים שיכלו לבצע זאת.

ש. היתה לכם איזה תחושה מעין חיל ים?

ת. היתה לנו תחושה של אנשי ההגנה. כי זה היה בתקופה של התהוות צה"ל וחיל הים. אנחנו ביצענו את הפעילויות הבטחוניות שיזמו הפלמ"ח וההגנה ובשלב המעבר התחילה להתארגן מסגרת חיל הים והרגשנו שאנו חלק ממנה. מצב זה התקיים עד לקום המדינה ב-15 במאי. לאחר הקמת המדינה צה"ל התחיל להתארגן, פנה אלי אברהם זכאי, שהיה קצין המבצעים הראשון של חיל הים וביקש ממני שאצטרף לחיל הים. קודם כאמור פעלנו ללא שום מסגרת ארגונית. בכלל זה מדהים לחשוב איך פעלנו אז בלי שום היסוס לסכן את הספינה שלנו כרכוש. אני כבר לא מדבר על סיכון החיים. היום כשמגייסים כלי לצבא זה נרשם ויש לזה ביטוח של המדינה. אז לא שאלנו שאלות והלכנו לכל פעולה עם הספינה. זו היתה אז רוח התקופה. היות ופעלתי כל התקופה עם הפלי"ם ועם חיל הים המתארגן והיתה לי הכשרה ימית-צבאית, פנה אלי

אברהם וביקש ממני שאתגייס לחיל הים. היות והייתי פעיל מרכזי בנושא הדייג, מקבוצת האנשים שחוללו את הדייג העברי, כאשר קמה ממשלת ישראל ועמדו להקים את משרד החקלאות ובתוכו את אגף הדייג, דרשה ממני התנועה שאתגייס לניהול האגף.

אהרון ציזלינג, שהיה איש הקיבוץ המאוחד נבחר כשר החקלאות הראשון. הוא סימן כמה ראשי אגפים במשרד החקלאות ודרש שאני אקים את ענף הדייג ויועמד בראשו. בתקופה הזו לא היתה קיימת אדמיניסטרציה בתחום החקלאות הוא גייס את הפעילים במקצועות החקלאות היה לחץ כבד עלי שאני אלך לאלתר לאגף הדייג במשרד החקלאות בשום אופן לא הסכמתי.

כאמור, הייתי משולב בפעילות הבטחונית הימית וזה היה בעיצומם של הקרבות ובתקופה הקשה ביותר ואמרתי: איך אני יכול ללכת להיות "פקיד ממשלתי" כשהחבר'ה שלי עומדים בקרבות? לא הסכמתי. היה עלי לחץ תנועתי חזק מאוד, אבל "נעמדתי על רגלי האחוריות" וסרבת. צריך להבין שהתנועה אז לא היתה כמו היום, בתקופה זו התנועה היתה גוף עם משמעת ועם מרות ולא היה דבר כזה שמישהו היה מצפצף ולא רוצה. זה היה נחשב ממש לבגידה. כמו שקיבלתי את המרות בזמן כ"ג יורדי הסירה, פה לא הסכמתי ואמרתי שאני בשום אופן לא אהפוך לאדמיניסטרטור בתקופה של הקרבות כשמיטב הנוער עומד מול האש. אז הגיעו חיל הים ומשרד החקלאות לפשרה.

הסיכום היה שאני מתגייס לחיל הים לזמן המלחמה, וכשייגמרו הקרבות, אני עובר למשרד החקלאות להקים את אגף הדייג. הדבר הזה נסגר בכתב. אברהם זכאי, שהיה אז קצין המבצעים של חיל הים, הציע לי לקבל את הפיקוד על שייטת חדשה שהוקמה אז ושנקראה "שייטת הפולשות". היו אלה 3 כלי שיט, 2 פולשות גרמניות מעודפי מלחמת העולם, מהצי הגרמני ואוניה איטלקית אחת. חלק היה מהרכש שר"ח זאב הים קנה באיטליה. קיבלתי אז מינוי לפקד על יחידה זו. חיל הים אז היה מאורגן בארבע מסגרות שכונו "שייטות" - "שייטת הקרב" שכללה את הקורבטות וכלים נוספים, "השייטת הקטנה" אשר כללה את ספינותה משמר, "שייטת שלוש עשרה" המהוללת והשייטת החדשה שנמסרה לפיקודי.

היות והתנאי היה שאני משתחרר מיד עם תום הקרבות, לא חוילתי לחיל הים פורמלית והייתי "מושאל" לחיל. הספינות בשייטת הפולשות היו אמורות להוביל רכב וגייסות ולהנחיתם בעורף האויב. המשימה העיקרית היתה להעמיד אותן על הרגליים ולהפוך אותם לכלי שייט, הן היו חסרות את מרבית הציוד. השתמרו אצלי רשימות על החימוש שהיה, של מה חסר. ומה שחסר מרובה מהיש. כמו כן רשימת צוות. זה ממש אותנטי ממלחמת השחרור. גם תכניות האימונים. אלה רישומים שלי.

ש. שרוליק רותם לא היה כאן?

ת. לא. היה שרוליק אורבוך, שהיה מפקד אחת הספינות פ-33. מפקד שני היה נתן מייזליש שהיה מתנדב פיני. נתן היה קצין צי פיני.

ש. הוא חזר לפינלנד?

ת. הוא חי זמן מה בארץ, התחתן כאן, הסתבך איכשהו וחזר לפינלנד ונפטר.

ש. על זלמן פרח תוכל קצת לספר?

ת. זלמן פרח היה מראשוני ומפעילי הפל"ם. היה גם חבר שדות ים בראשיתה ועבר להיות חבר בית השיטה, בה חי עד יום מותו. במלחמת השחרור היה מפקד "השייטת הקטנה", השתחרר מהחייל זמן מה לאחר המלחמה וחזר לקיבוץ. מפקד הכלי השלישי היה עזרא עזר, שהיה קצין צי בצי ההודי, מתנדב יהודי מהודו, אבל הוא נפצע באניה והוחלף על ידי יאיר ברקר. בזאת הונחו היסודות לשייטת הנחיתה שבהמשך כללה נמח"ם ונטקים, והיא באה לידי ביטוי במיוחד במלחמת לבנון 1982. בתקופת מלחמתה שחרור גובשה תורת הנחיתה, דפוסי אימונים ונוהלים ששימשו בעתיד את השייטת. הנה לפני רשימת חימוש ואנשי הצוות שהיינו צריכים לקבל, זו רשימה של אימונים באימון הפרט ואימון היחידה.

ש. בכתב יד שלך?

ת. כן. מופיעים כאן ברשימה יאיר ברקר, אדר דוב, גרשון הרכבי, יעקב מילר, יוסף גרינברג, פרדי ינטס, שמואל אלוני, אברהם סלמון, יצחק רובין ורבים אחרים. נשאר כאן צילום של "פס" ממלחמת השחרור, אישור שהיה מחוץ למחנה.

עשינו כמיטב יכולתנו להעמיד את הכלים "על הרגליים", לחמשם ולציידם. התאמנו בנחיתות בחופים שונים ולמדנו את טכניקת הנחיתה. היינו קשורים ביחידת חי"ר שהתאמנה בטנטורה ואשר אמורה היתה לנחות בעורף האויב המצרי, תחילה בעורף אשקלון ובשלב שני בעורף עזה על מנת לכתרן. מפקדי הכוח הזכורים לי היו: אריה שחר, אליעזר קליין, אמנון לין וברושי - מפקדי הקומנדו הימי. התאמנו לקראת הפעולות והן לא התבצעו. הנחיתה בעורף אשקלון בוטלה, כי האויב נסוג מהעיר עוד לפני שהספקנו לפלוש. בפעולה השנייה גם אמור היה להשתתף גדוד חי"ר ממתנדבי צרפת. תחילה נדחתה הפעולה כי הגדוד שהחזיק באחד המשלטים בדרום נפגע קשות בקרב עם המצרים ולמעשה חוסל. בינתיים הסתיימו הקרבות עם המצרים והפעולה בוטלה. כשנגמרו הקרבות והוכרזה שביתת הנשק השתחררתי מחיל הים כמוסכם ללא דרגת קצונה.

ש. אבל בטח כשהשתחררת זה לא כל כך הטריד אותך.

ת. בכלל זה לא הטריד אותי. עשיתי את שלי והשתחררתי והלכתי למשימה הבאה. גם בהמשך זה לא הטריד אותי. השתחררתי בתחילת 1949 וחילתי למילואים במסגרת כל החברים במשק. עברתי לחי"ר והייתי בקורס לפיקוד קרבי ורק יותר מאוחר חיל הים שלף אותי מהחי"ר והעביר אותי למצבת חיל הים בדרגת סגן. עד 1956 לא הייתי פעיל במילואים.

תוספת לנושא הפולשות.

עם גמר הקרבות הושלמה התקנתן של שתי פולשות נוספות בארה"ב והן הובאו לארץ על-ידי ישרוליק אורבוך ויאיר ברקר. הכלים היו מסוג עודפי הצבא האמריקאי, L.C.I. שזה Landing Craft Infantry. שתי הנחתות האלה הגיעו לארץ כשאני כבר לא הייתי ביחידה. * פולשות ונחתות זה אותו דבר.

יחידת הסדג"ים

פה אני מגיע לנושא יחידת ספינות הדייג. ב-1956 פנו אלי מטה חיל הים ובקשו ממני שאני אקח על עצמי לארגן יחידת מילואים.

ש. מי היה מפקד החייל?

ת. איני בטוח אך דומני שהיה זה שמואל טנקוס. פנה אלי בחור בשם שלמה קליין שהיה אליי אז במטה חיל הים. חיל הים היה אז דל מאוד באמצעים. היו מעט כלים וחלקם רעועים. היו ספינות טורפדו שחלקן לא היו בכושר שייט טוב, היו מתקלקלות לעתים קרובות. היו אז שתי משחתות. חיל הים היה בדרגה מאוד נחותה בסולם העדיפויות הצה"לי לא היו אמצעים לרכישת כלים וחיפשו דרכים איך לעבות את מערך חיל הים באמצעים יותר זולים ויותר פשוטים. אז סוכם שתוקם יחידה שהיא כולה מילואים, מכלי שייט חדשים לדייג שהגיעו אז במסגרת השילומים מגרמניה. היו אלה 8 ספינות דייג חדשות ומשוכללות והרעיון היה להתקין אותן ולהפוך אותן לכלים מלחמתיים בהודעה של 24 שעות. לגייס אותם עם האנשים, הצוות האזרחי שלהן. זה היה רעיון מאוד מקורי. אי אפשר היה להבטיח במאה אחוז, אבל להשתדל שהצוות שעובד על הספינות האלה בחיים האזרחיים הוא גם יהיה הצוות המלחמתי שלהם. היו 5 ספינות באורך 20 מטר ו-3 ספינות של 25 מטר. כלים טובים וחדשים, מתוצרת גרמניה, עשויים פלדה, עם מהירות קצת נמוכה לצרכים צבאיים אבל כלים מאוד אמינים.

ש. בערך איזו מהירות?

ת. יכלו להגיע ל-9 קשר שזה כבר היה בקשר וחצי יותר מהספינות הקודמות. הרעיון היה להיות ובציבור הדייגים התרכזו הרבה ניסיון וידע ימי ורבים מאנשי הדייג היו מגויסים ביחידות השונות של ההגנה, הפליים וחיל הים, בעלי ידע ומוטיבציה והיה זה רעיון מבריק לנצל את הכלים הטובים, עם כוח אדם מיומן ולהפוך אותם על ידי אימון אינטנסיבי לאנשי מילואים של חיל הים לכל דבר עם מיומנות בנוהלי חיל הים, נוהלי הקשר, הגילוי והנשק, להפוך אותם לכוח לוחם, כך שתהיינה עוד 8 ספינות בחיל הים. וזה היה המון כי כל הכלים שהיו אז זה 2 משחתות וכמה סטרים.

ש. את הקורבטות כבר הוציאו?

ת. כן, כבר מזמן ובמקומן באו הפריגטות. שתי המשחתות "אילת" ו"יפו" החליפו את הפריגטות. תוספת של 8 כלים לחיל הים שאינם עולים בתחזוקה מפני שהם פעילים כלכלית בחיים האזרחיים, והצוות כולו מילואים ועובד בחיים האזרחיים על אותה ספינה והוא מאומן גם להיות חייל על אותו כלי. הרעיון היה שאנשי ים שמכירים את הכלים שלהם ויש להם מה שקוראים sea legs, וכשהם באים בגיוס פתע, הם לא מתחילים להקיא ואין להם בעיה "למצוא את הידיים והרגליים" כמו שקורה לאנשי מילואים בחיל הים, שאינם רגילים לים אחרי שלא מפליגים במשך תקופה ארוכה.

זה היה חומר אנושי בעל מיומנות ימית עם הכשרה צבאית קודמת ועם מוטיבציה גבוהה - זה צריך לתת יחידה שהיא תתגבר בצורה ניכרת את מערך חיל הים. הוטל עלי ראשית לגבש את הצוותים. לגבש, משמע לברר בכל ספינה מה הוא הגרעין - הסקיפר, המכונאי הראשי ועוד לפחות איש או שניים מהצוות הקבוע של הספינה, לברר אפוא הם משובצים בצה"ל בחירום, להעביר את הרשימות לאכ"א. מי שבחיל הים להעביר ליחידה ומי שלא בחיל הים - לפעול במטה על מנת להעבירו. תקן היחידה היה כ-100. בכל ספינה צוות של 12 איש. זו היתה המשימה הראשונה. השניה היתה למתקן את הספינות. כל ספינה גויסה (זה כבר

היה בתקופה אחרת ולא כשיוחאי היה אומר: "בואו", אלא זה היה גיוס מסודר מטעם משרד הביטחון, באו שמאים, בדקו את ספינה, רשמו, שילמו עבור הימים האלה לבעלי הספינות. צריך היה להביא אותן למספנת חיל הים אחת אחרי השנייה, להתקין להם בסיסים לתותחים, להתקין את מערכות הקשר, לצייד אותם בכל הציוד הדרוש להצלה, ציוד בקרת נזקים - לרכז לכל אחת מהם מחסן חירום של כל הציוד הצבאי הדרוש - כלי הנשק, התחמושת, אמצעי הניווט והקשר של חיל הים ובעת ובעונה אחת להביא את הצוותים ולהתחיל לאמן אותם. הבאנו את הצוותים בזה אחר זה לבה"ד ואימנו את הצוותים בנשק ובגנ"ק (גילו ניווט קשר), קריאת כל הקודים של חיל הים, תנועה יחסית ויתר מקצועות הניווט והקשר: דיבור בקשר הצבאי בעגה ובמונחים החיליים, הצפנה, קודים סודיים וכל היתר. הצוותים עברו אימון אינטנסיבי בשימוש בכלי הנשק, תותח 20 מ"מ, מקלעים, נשק קל ובשליבים נוספים פצצות מעמקים למיניהן, ציוד שליית מוקשים ועוד.

זה ארך 3 חודשים והעמדנו את 8 הכלים עם צוותים מאומנים שכולם מילואים, כולל המפקדים לרשות מערך החיל. מי שהיתה לו קצונה (היו מספר קצינים בין אנשי הצוות) והתאים לפיקוד היה מפקדי הספינה. בספינות שלא היה קצין מבין אנשי הצוות אימנו את האנשים בקורס מזורז לפיקוד בחיל הים והם קבלו מינוי של ממלא מקום קצין.

ש. איך האנשים קיבלו את זה?

ת. האנשים קיבלו את זה בהתלהבות בלתי רגילה. היחידה הזאת היתה אחת היחידות הכי מגובשות בחיל הים. זה היה מעין המשך לפלמ"ח, אנשים הסתובבו בלי דרגות והמשמעת היתה בלתי פורמלית. אני פיקדתי על היחידה הזאת מהקמתה ב-56 עד 1974, כשמוניתי להיות מנכ"ל צים ולא יכולתי להקדיש לה מספיק זמן. בכל השנים האלה לא היה משפט צבאי אחד. לא היתה שום בעיה של משמעת ביחידה היתה רוח יחידה בלתי רגילה וזו היתה פריבילגיה לפקד עליה. לא היית צריך לחייב אנשים, אנשים התנדבו לכל משימה. הכלים עצמם אם כי היו לא רעים, אך היה חסר להם ציוד רב. לא היו מכ"מים. המהירות היתה מוגבלת, אבל איכות החומר האנושי חיפתה על הנחיתות הטכנית. היחידה הוקמה לקראת מערכת סיני ב-1956. גייסו אותנו לראשונה כיחידה לקראת מלחמה זו.

ש. כשפנו אליך להקים את היחידה אתה חושב שכבר היתה המחשבה על המלחמה העתידה?

ת. אני חושב שכנראה כבר אז התבשלה התכנית לעבות את מערך החיל לקראת המלחמה. חיל הים לא היה מוכן להגנה על חופי הארץ במקרה של מלחמה. לקראת מערכת סיני היו 8 הכלים מוכנים. תוך 24 שעות הספינות חזרו מהים, לאחר שקיבלו קריאה מה-4x, תחנת החוף של אגף הדייג (התחנה ממוקמת ביפו והיא מקשרת בין ספינות הדייג לחוף. היום כבר יש מכשירי קשר שדייגים מדברים ישירות עם הבתים. התחנה הזו עדיין משרתת את הצרכים המשקיים והבטחוניים של צי הדייג. אם מתעוררת איזה שהיא בעיה, אם מתקלקל משהו אפשר להזעיק עזרה).

בעזרת תחנת הקשר הזו הזעקנו את הספינה אחת אחרי השנייה, אחרי שכולן עברו חיול, מתקון, כאמור לכל אחד היה מחסן חירום בבה"ד בבת גלים וכשספינה הגיעה נכנסה למספנה, פירקו ממנה את ציוד הדייג, שמו עליה את התותחים, את הקשר, את כל המערכות וזה תוך 24 שעות. יחד עם זה גייסנו את האנשים שקיבלו ציוד, מדים, עברו שפשוף אחרון לקראת פעילות, רענון החומר. המפקדים תדרכו את האנשים והספינות יצאו לפעולות בים. זה הדבר הייחודי ביחידה הזו. אני חושב שאין עוד דוגמה כזו

בצה"ל. זה היה המשך של הרעיון שצה"ל הוא צבא עם, צבא עובד, זה כאילו לקחת טרקטורים ולהפוך אותם ב-24 שעות לטנקים על צוותיהם. היחידה המשיכה להתקיים הרבה שנים. היא התפרקה כיחידה רק לפני כ-10 שנים. זאת אומרת שהתקיימה מ-56 עד 84, כ-30 שנה. עוד תקופה ארוכה לאחר שהיו בידי החיל סטילים, דבורים וכלים משוכללים, עדיין לא מצאו לנכון לפרק את היחידה, משום שהיא מילאה תפקידים כאלה, שלמרות הציוד המודרני וכבר אחרי שחיל הים היה "גיבור" עדיין נזקק חיל הים לשירותיה. היחידה פורקה כמסגרת רק לפני כ-10 שנים וגם אז לא חיסלו את היחידה "פיסית", אלא כלי השייט המגויסים לחיל הים סופחו ליחידת הדבורים. היא פורקה כיחידה אבל הכלים עדיין משרתים בחיל הים בשעת חירום.

ש. אותן סירות מאז או שהחליפו אותן?

ת. אינני יודע בדיוק, אבל חלק מהספינות כבר אינו קיים וחלה תחלופה.

ש. מה התפקידים שהספינות האלה מילאו במשך השנים?

ת. התפקיד הראשון היה הגנת חופים ומבואות הנמלים. אולם מיד עמד חיל הים על סגולותיהן המיוחדות ועמד על כך שהספינות האלה מאפשרות שימושים לא קונבנציונליים, הווה אומר - להשתמש בכלים האלה ככלים מוסווים של פעילות צבאית. כבר במערכת קדש שניים מהכלים האלה ביצעו את חילוץ יהודי פורט סעיד בעיצומה של המלחמה על הסואץ. נכנסנו לתעלת סואץ והעלינו את העולים.

ש. אתה היית בפעולה?

ת. כן, אני פיקדתי על שתי הספינות האלה. במגרת המבצע עליו פיקד סא"ל נפתלי רוזן ז"ל. פעילות זו התפרסמה. יתר הפעולות היו עלומות, ולכן גם יזמתי את התייעוד של היחידה. אבל פעולה זו תועדה כמה פעמים ברדיו ובטלוויזיה. הספינות עסקו מספר פעמים בהובלת לוחמי שייטת לכיוון סוריה ומצרים כספינות שנראו "תמימות". בשלב מסוים קלטנו ציוד של שליית מוקשי מגע. היום כבר אין משתמשים במוקשי מגע. השלייה שלהם נעשתה באמצעים שהם מאוד דומים לציוד דיגיטלי והצוותים שלנו קלטו את זה בקלי קלות. אף גורם אחר לא יכול היה לקלוט ציוד זה במהירות כזו. קציני הים הסדירים שלמדו את הציוד מתוך חוברות ההדרכה לא ידעו איך להפעילו. אנחנו הפעלנו את הציוד הזה בספינות הדיגיטליות. היו מספר מערכות כאלה, שנקראו "אורופזה" (ציוד בריטי). תירגלנו את הציוד ולמדנו להפעיל אותו. לא היה צורך להשתמש בו בפועל, מפני שלא נזרעו פה מוקשים. אחר כך כבר הופיעו מוקשי השפעה, מוקשים אקוסטיים ומגנטיים והציוד הזה לא התאים לשלייתם. אבל בתקופה שהיה צורך לכסות פער בהגנת מבואות הנמלים עיקר, אותם ממקשים נתנו ספינות הדיגיטליות את התשובה. אחר כך, בתקופה מאוחרת יותר תירגלנו וקלטנו נשק נגד צוללות, פצצות מעמקים שלמדנו להטיל אותן, וזה היה מבצע די נועז, מפני שהפצצה נזרקה אחרי הספינה ובדרך כלל הכלים הם מאוד מהירים כשהפצצה נזרקה הספינה מתרחקת. אבל היות והספינות שלנו איטיות, הפצצה התפוצצה קרוב מידי מהספינה וממש זעזעה אותה והיה מקרה שספינה קיבלה חור בגוף. אבל הדברים נקלטו ותקופה די ארוכה עסקנו בזה.

מלחמת ששת הימים היתה שעתה הגדולה של היחידה. במלחמה זו חיל הים נתפש "עם המכנסים למטה" ממש. היתה משחתת אחת פעילה והשניה היתה מפורקת לתיקונים. מלחמה זו היתה מפתיעה וההדרדרות היתה מאוד מהירה. חיל הים לא היה מוכן. היו סטרים בודדים מאוד. עוד לא היו ספינות טילים וכמעט ולא היו ספינות משמר. היחידה שלנו עשתה חלק גדול מאוד מהעבודה במלחמת ששת הימים. היא

"הכניסה" אוניות לנמל חיפה, כשהיא ליוותה אותן עם פצצות מעמקים - כי אז למצרים כבר היו צוללות והיו ידיעות על הערכות צוללות מצריות מול חופי הארץ. לחיל הים לא היו אז צוללות פעילות. היתה צוללת אחת ללא כושר צלילה. לנו לא היה מכשיר גל"צ (גילוי צוללות) והצוללת לא יכלה להטיל את הפצצות משום שהיתה מעורערת ולא היתה לה מהירות, אז הצוללת שימשה ככלי שטח והיא כיוונה אותנו לפי הגל"ץ וזרקו את הפצצות. כשפרצה המלחמה, שניים מהכלים יצאו עם לוחמי השייטת - אחת למצרים לכיוון פורט סעיד ואחת לסוריה.

לאחר המלחמה בזמן מלחמת ההתשה חבר'ה מהיחידה ירדו לתעלה ושירתו שם, בלי הכלים. היו שם כלים קטנים - סירות גומי ונחתות שהושטו בידי צוותי הסד"גים. החבר'ה שירתו גם ב"יוניות". ראדארים קטנים שהופעלו לאורך החופים נגד כלי שייט של פעילות חבלנית עוינת, וזאת במסגרת הביטחון השוטף.

ש. המכשירים האלה נמצאים על כלי שייט?

ת. לא, הם נמצאים על החוף. החל מראש הנקרה ובמקומות שונים לאורך החוף.

אלה הם הנושאים העיקריים שהיחידה השתלבה בהם. היא באה לידי ביטוי במערכת סיני ובעיקר במלחמת ששת הימים ועם הגעת הסטילים והתגברות חיל הים והצטיידותו בכלים מודרניים החלו הסד"גים למלא בעיקר תפקידי עזר. מאז תהיתי כל הזמן מדוע מחזיקים עוד את היחידה כשיש כלים יותר מודרניים. מסתבר שקיימו אותה בגלל כוח האדם המעולה שלה כלי השייט הימיים וכושר הביצוע הימי שלה - גרירה ומבצעים שונים שהיה צריך לעשות ודרשו לזה מיומנות רבה. המפקדים הסדירים בחיל הים העריכו מאוד את היחידה. והיא היתה מלווה בהרבה מאוד אהדה. אגב, הזמנתי לפגישת התיעוד שתתקיים את אחד ממפקדי פלגת נמ"ח. הסד"גים היו חלק מבסיס נמל חיפה ופלגת נמ"ח היתה הזרוע שהפעילה אותנו. אני מנסה להשיג עוד אדם או שניים מהסדירים שיבואו גם הם לדבר על פעילות היחידה, בתור מסגרת של מבצעי חיל הים.

ש. קרה שגייסתם סתם אנשים מחיל הים סדירים שלא היו קשורים כי היה חסר?

ת. לא סדירים, אבל אנשי מילואים שלא מבין הדייגים כן, זה מה שקרה במשך הזמן, שאנשים התבגרו ושחררו מהצבא. היו אנשים שנפטרו והיו אנשים שנסעו לחו"ל. כל הזמן תיחזקנו את היחידה ותיגברנו את השורות למלא את הנשירה. קודם כל הבאנו מהדייגים הצעירים, מאלה שהסתפחו לדייג ואחר כך מאנשי המילואים האחרים של החיל.

ש. ענף הדייג בעצמו ירד אחר כך.

ת. בעיקר בשנים האחרונות. אבל בתקופה של קיום היחידה היו עדיין אנשים צעירים שהתווספו לענף. אחת הבעיות היתה כל הזמן לתגבר ולתחזק את הצוותים. אני תיחזקתי את היחידה הזו במילואים במשך 18 שנה בזמן הפיקוד שלי עליה. זה לא היה גיוב של איש סדיר. אני הייתי מקדיש הרבה ימים לטיפול ביחידה. לעתים קצובות הייתי עובר ביחידה ועומד בקשר עם קצין הניהול וקצינת אכ"א, לראות קודם כל מי "ברח" לנו, לראות אפוא יש לנו פער.

אחד הקשיים היה שהמבנה הרצוי שהאנשים שעבדו בחיים האזרחיים על אותו כלי יהיו שייכים אליו גם במערך החירום של חיל הים התחיל להתפרק. האנשים עברו מכלי לכלי, היו אנשים שעבדו בדייג באתיופיה, האנשים האלה ירדו לפחות זמנית ממערך החיל וכל הזמן היה צריך לווסת את התנודות ולדאוג

לזה שהגרעין נשמר. כאמור, גם אנשים שלא היו דייגים ונספחו בהמשך הזמן ליחידה, אנשים שהשתחררו מהחייל ושירתו במילואים הוצבו אלינו כדי לסתום פערים. גם מאותם אנשים יבואו לדבר על היחידה ותראי איזה "דבק" חברתי יש עדיין בין האנשים ובאיזה נוסטלגיה הם מסתכלים על היחידה הזאת. אני מספר את זה כהקדמה למפגש של אנשי היחידה, בו תשמעי את ההיסטוריה של היחידה. בסך הכל הייחוד של יחידת הסד"גים מצדיק את התיעוד שלה גם מבחינת מורשת חיל הים וגם מורשת צה"ל, כי זו היתה יחידה "ייחודית" ביותר.

ש. דבר אולי הכי דומה, אבל לא בדיוק, זה הנח"ל.

ת. לא. נח"ל זה חברה שנמצאים יחד בסדיר ואחר כך הם מתפרקים כל אחד ליחידת מילואים שונה. אבל פה זה משהו שונה לגמרי. זו יחידה המהווה יחידה משקית בחיים האזרחיים וגם יחידה צבאית במילואים, לא בסדיר. זה הדבר המיוחד שבה.

יש שתי סיבות שבגללן אני חושב שלא חשבו על תיעוד היחידה והיא לא כל כך ידועה. הסיבה האחת היא הסודיות, היא יחידה שאסור היה לכתוב עליה ולספר עליה, כי הכלים האלה עבדו בחיים בים הפתוח וזה היה מסוכן שידעו שכלים אלה משובצים בחיל הים. ואנחנו הרי עבדנו בדייג בכל אגן הים התיכון, בטורקיה לשם שטנו לאורך חופי לבנון וסוריה. עבדנו הרבה מול חופי מצרים ובים סוף בואכה אריטריאה. לכן היחידה היתה עלומה ואי אפשר היה לפרסם עליה.

שנית, היא לא היתה יחידה של Glory, היא היתה יחידה של עבודה "שחורה". זה לא כמו קומנדו ימי שביצע מעללי גבורה מהסוג עליו כתב מייק אלדר. אבל, מאידך היחידה הזאת היא בהחלט יוצאת דופן, עם חיילים שגילו גבורה שקטה ונכונות ההקרבה. יוצאות לים להילחם ספינות ששטות במהירות 8 קשר, ללא מכ"ם, ללא אמצעי ניווט משוכללים, ללא אמצעי גילוי צוללות ועם מערכות נשק נחותות. היינו נכונים לקדם פני אויב. המצרים פחדו לבוא ולא באו, אבל אילו היו באים, בהיתקלות כזאת הספינות שלנו היו עלולות להיות בשר תותחים, מפני שכל כלי מלחמתי סדיר עם חימוש טוב ועם אמצעי אש ובקרה טובים יכול היה להשמיד את הכלים שלנו. ידענו שנילחם, אבל ידענו גם שהסיכויים שלנו במקרה של היתקלות היו מאוד גרועים. עם זאת, התרומה היתה מאוד חשובה. עצם העובדה שעוד 8 פרופלורים מסתובבים בים סיפרו לנו מפקדי הצוללות שלנו שזה מטריד, שזה מוריד להם את הראש. כשהצוללת קולטת פרופלור, זה מכווץ אותה, היא לא יכולה לעלות כי היא חוששת להתגלות. הצוללת אינה יודעת בדיוק איזה פרופלור זה.

זאת הרתעה רצינית. כשזורקים פצצת מעמקים זה מזעזע את הצוללת. אפילו אם היא רחוקה, היא שומעת את זה. זה מרתיע אותה. זה "מוריד לה את הראש". היא לא נערכת בצורה חופשית. המכ"מים של האויב במידה וישנם כאלה, ורואים כלי שייט הם לא בדיוק יודעים שאנחנו כאלה דון קישוטים, כאלה פאתטיים היוצאים להילחם כמעט בידיים ריקות. התותח ה-20 מ"מ הוא תותח קל. הוא טוב נגד אוירונים, הוא טוב נגד כלי שטח קטנים כמו סירות של מחבלים, אבל הוא לא כלי שיכול להתמודד עם כלי שייט מלחמתי. היה בזה אלמנט של העזה גדולה מאוד.

עד גיל 54 הייתי פעיל ביחידה הזאת. אחר כך הייתי משובץ במערך המילואים של החייל כמתנדב במשך עוד שש שנים, קודם ביחידת צי הסוחר מ- 1974 הייתי מנהל צים. עד 1962 עבדתי בדייג. ב-1962 גייס אותי הקיבוץ המאוחד לנהל את חברת הספנות של הקיבוץ המאוחד "סלע" - שירותי ים "תרשיש". אני עבדתי בחברה זו במשך 6 וחצי שנים ובזמן מסוים חברת צים רכשה את הפירמה על ידי המוניטין העסקי שלה. האוניות נשארו בבעלות הקיבוץ ופעלו בחכירה בקווי צים, אבל הפעילות העסקית עצמאית שלה בספנות התחסלה. צים היתה מאוד מעוניינת להוריד את "סלע" מהמערכת מפני שהפכה להיות חברה גדולה יחסית, הפעילה 17 אוניות והיה לצים אינטרס כלכלי להוריד את חברת "סלע" מהשוק. עבדנו אמנם בתיאום עם צים ולא התחרינו, אבל צים מטעמים שלה, בעיקר מבחינת ייעול השימוש בכלי השיטה, היתה מעוניינת בכך והעיסקה בוצעה.

נשארתי שנה וחצי ב"צים" להרצת המיזוג ונקלטתי בה. אחר כך חזרתי הביתה לקיבוץ והייתי 5 שנים מחוץ למערכת הספנות. בתקופה זו הספקתי ללמוד באוניברסיטה במשך שלוש שנים ועשיתי ב.א. בכלכלה, ואז נפטר מי שהיה מנכ"ל "צים" - משה קשתי, ביקשו ממני שאקח עלי את ניהול החברה והייתי למנכ"ל צים במשך 11 שנה. כשקיבלתי את הפיקוד על צים בשנת 1974 היה לי ברור שלא אוכל להמשיך ולפקד על יחידת הסד"גים, בגלל אילוצי זמן ואז העברתי את הפיקוד לאליהו שחר ואחרי זה נשארתי, כאמור, עוד 6 שנים במילואים ביחידת הצי הסוחר, אבל כבר לא הייתי ממש פעיל, אלא מתנדב מדי שנה. בשנת 1980 השתחררתי מהחייל בדרגת רס"ן.

בסיכום, היתה לי הזכות לקחת חלק במערכות כוח המגן הימי ובפעולותיהם בהעפלה ובביטחון לפני קום המדינה. לאחר קום המדינה, במסגרת חיל הים, זכיתי לקחת חלק ביסודן והקמתן של שתי יחידות ולהיות מפקדן הראשון: שייטת הפולשות בתקופת מלחמת השחרור ופלגת הסדגיים במילואים.